

ГАЛЕРИЈА ПЕЈЗАЖА У МУЗЕЈУ ГРАДА БЕОГРАДА

Музејска збирка материјала и докумената за изучавање историје града Београда броји већ на десетину хиљада разних објеката, међу којима има и доста сликарских дела, почев од, досад познате, најстарије гравире из шеснаестог века до данашњих радова савремених мајстора. Међутим сав овај материјал је скупљан од случаја до случаја, тако да не пружа увек, и довољно јасно, прегледну слику визуелних промена кроз које је током времена Београд пролазио. Зато је Музеј града Београда основао 1951 године своју галерију пејзажа са искључиво мотивима Београда и његове најближе околине, у намери да током времена попуни празнине овог материјала, исто тако важне документарне вредности као што су и остали документи и архивска грађа, који се односе на историју Београда, односно да би „кроз око уметника“, преко дела наших, евентуално и страних мајстора, створио један документарни фонд о лику нашег града, и у исто време сачувао за доцније оно најбоље што је уметнички, путем слике, у своје време речено о њему.

У том циљу, без обзира на правце, стремљења, школе и стихове, Музеј града Београда почео је систематски да прибира пејзаже наших и страних уметника са мотивима нашег града који карактеристично и на уметнички начин претстављају његов лик било перспективно као целину, било његове детаље, предграђа, улице, куће, паркове, вртове и тако даље.

Међутим овакав рад на оснивању једне галерије замишљене шире, да обу-

хвати уметничка дела са ликом нашег града и квалитативно вредна и карактеристично значајна, изискује и већа материјална средства, и дужи период времена, за проналажење и одабирање. Зато је Музеј, да би што пре и успешније, уколико је могућно, надокнадио изгубљено време и имао у првом тренутку бар један преглед до сад датог у уметности из ове области, и не датог, да би најзад имао један преглед колико и како наш град инспирише савремене уметнике, отворио је у својим скромним просторијама изложбу „Пејзажи Београда“.

Ова изложба је била полазна тачка и база за даље прибирање материјала и оснивање сталне галерије уметничких дела са ликом Београда, која ће се стално, систематски попуњавати, помоћу куповина, поклона, замена и тако даље, и што је могућно више квалитативно уздизати. Предвиђено је да галерија за сада обухвати око двеста педесет дела, наших и страних уметника. Наравно у првом реду биће заступљени наши мајстори.

Изложба је отворена 5 јула 1951 године и обухватила је дела, односно пејзаже града Београда почев од најстаријих, уколико су нам дотле била позната, па до стваралаштва наше најмлађе генерације, — то значи од једне гравире непознатог мајстора, униката нашег Музеја из шеснаестог века, до најмлађих уметника који су своје школовање завршили око 1950 године. Било је изложено око стотину радова. Прилично мало за распон од скоро три и по века, од појаве првог уметничког ли-

ка Београда до данас. Али ипак, иако не најквалитетнији, то је био драгоцен материјал за један овакав преглед који се желео дати, далеко од претензија да је скупљено најбоље и најкарактеристичније. Изложени материјал је био једним делом својина Музеја града Београда, а другим делом својина уметника и грађана града Београда, који су врло радо позајмили своје слике за ову изложбу. Један рад је позајмљен из Народног музеја у Београду.

Сама збирка гравира града Београда, као први део изложбе, знатно је већа од материјала који је био изложен. С обзиром на простор морали смо одабрати само најбоље, водећи рачуна о веродостојности и документарној вредности, као и о уметничком и занатском квалитету. На жалост и овако мали број гравира које смо одабрали нисмо могли да изложимо онако како то захтева једно савремено уређење и постављање изложбе. Да би уштедели изложбени простор за велика уљана платна, која огромно много претежу и по димензијама и по броју, — јер нисмо хтели да ускратимо ниједном нашем уметнику учешће на изложби, чији су радови ма и најмање показивали уметничку или документарну вредност, — гравире су биле набацане по ниским хоризонталним витринама, распоређеним по средини одаја. На овај начин оне нису могле да дођу до свог пуног израза нити да покажу своју велику естетску и уметничку вредност.

При овом прегледу на изложби је пало у очи да су се технике, односно изражајна средства током времена мењала, да је употребљаван сликарски материјал и код нас аналогно употреби материјала у суседним земљама и даље на западу. Тако од прве гравире добијене помоћу дубореза, па преко литографија, бакрореза и тако даље дошло се најзад, почетком деветнаестог века, и у нашој земљи до сликања уљем, најчешће на дасци и платну.

Било је врло интересантно бацити поглед на ове слике иако мало пренатрпане у прилично адаптираним просторијама Музеја, и видети како је Бео-

град као уметнички мотив током времена инспирисао уметнике и стране и наше, а нарочито наше најновије генерације, односно како су поједини уметници у разним раздобљима видели Београд и прилазили му као сликарском мотиву.

Најстарији предмет на изложби била је гравира из 1521 године, немачки дрворез непознатог мајстора штампан у Нирибергу, који претставља контуру изгледа Београда и надирање Турака са севера на Београд, преко Дунава и Саве. За сада је ово најстарији ликовни докуменат о Београду. Он је, вероватно, служио као летак у оно доба, којим је запад обавештавао вернике о паду Београда у турске руке, који је у оно време у хришћанском свету значео исто тако велики губитак као што је био век раније пад Цариграда 1453 године.

Дејан Медаковић је дао врло леп и сажет преглед гравира са ликом Београда у књизи *Београд у старим гравирама* 1950, из које смо узели неке податке.

Током година разни гравери, штампари и издавачи на западу издавали су сличне дрворезе овом из 1521 године, или исте, без натписа и са натписима, често и са читавим легендама (обележена места) и дужим натписима из историјата. Тако је 1522 године у Нирибергу издао читав низ дрвореза Волфганг Реш. Овом наведеном дрворезу из 1521 године врло сличан дрворез налази се у делу Себастијана Минстера (1489—1552) *Costographia universalis*, издата у Базелу 1543—1544 на латинском језику.

Идући од изложеног дела до дела, хронолошки, без обзира којом је техником рађено, видело се јасно да је сваки период времена, свако раздобље у историском развитку нашег града, са својим специфичностима, ударало свој жиг и убележавало своје карактеристичне контуре у лик Београда. Скоро увек по објектима који су убачени у слику могу се ове прве гравире са сигурношћу датирати. Некад је за ово важна контура зидина; некад претежно и само шума минарета; некад отсуство, а не-

Сл. 1 — Први ликовни приказ Београда, дрворез из прве половине XVI века

кад убачена црква; некад старо пристаниште на обали Саве. Најзад и сами грађани Београда са својим ношњама и војници у оделима источњачких или западњачких крајева и тако даље, обележавали су датуме ових гравира. Јер наш Београд није био увек наш. Много пре него што смо ми стекли нашу државу, у њему су се вековима смењивали разни народи и гинули људи на обалама Саве и Дунава, под зидинама његовог града, у одбранбеним шанчевима и на улицама, да би га задобили: једни као агресори и завојевачи; — други као одани синови и грађани којима је он био и биће уточиште и исходиште за будући живот. Не рачунајући праисториске народе о којима још нема довољно података, о београдско тле, нарочито о његов истурени гробен на ушћу Саве у Дунав борили су се, и владали њиме: Келти, Римљани, Византинци, Авари, Бугари, Мађари, Турци, Аустријан-

ци, дајући му редом своја имена: Singidunum, Taurunum, Alba Graeca, Alba Bulgarica, Nandor Fejervar, Griechisch Weissenburg и најзад Бџлград. У току тога смењивања народа у Београду он је увек инспирисао уметнике као сликарски мотив, односно од онда кад такви мотиви улазе у уметност уопште.

Нажалост од шеснаестог века уназад губе нам се трагови. Огромне старе турске архиве, дубровачке и тако даље са оригиналним рукописима и акти-ма у којима свакако мора бити и илустрација, макар и као географски путокази и слично, још нису испитани.

Историја нашег средњег века одвијала се ван Београда као центра. Зато наше фреске пребогате другим мотивима узетим директно из народа, његових обичаја и вере, као драгоценом историском и културном грађом, хуте у погледу Београда, иако су се око њега бориле разне војске и наше и туђинске,

верника и неверника, скоро исто као и око Цариграда, који је овековечен и на фрескама, наравно на начин и у стилу онога доба.

Тек од шеснаестог века, са појавом првих штампаних књига и бакрорезачком и дрворезбарском вештином с једне стране, и с појачаном борбом за Београд, као важном стратегиском тачком и споном исток-запад с друге стране, наш град почиње да интересује и уметнике као сликарски мотив. И оно што нарочито пада у очи то је да се са првим појавама контура Београда као слика, он претставља као херој-град, опасан зидинама и одбранбеним кулама, окружен шанчевима и затворен тешким капијама са живом старом саобраћајном везом, преко својих река Дунава и Саве, кроз које су надирали и пријатељи и непријатељи.

Скоро сваки од ових малих отисака показује Београд као тврђаву, око које су усковитлане масе људи, жена и деце. Оружје, коњи, пламене буктиње ужарених топовских цеви, брзе галије разапетих једара испуњавају ове мале драгоцене слике, док његове зидине стоје неодољиво и усправно, вечито у нераскидивом загрљају Саве и Дунава, — који кад се стишају борбе и ућуте топови, као из недара, ужурбано избацују кроз своје старе капије богате товаре скупе робе, приспеле с једне стране низводно, од Беча и још даље, а с друге стране узводно са истока, од Црнога Мора.

Такав Београд углавном виде странци, страни сликари и путописци, све до пред крај осамнаестог, па и у почетку деветнаестог века. Нарочито од 6 септембра 1688 године од кад су Аустријанци заузели Београд, „Дарул Цихад“ — дом свете борбе, како су га Турци звали, Европа је била преплављена разним ратним хроникама, путописима, географским картама. О Београду се у то време писало као „Weltberühmte Stadt und Vestung“ уз мапе, илустрације, гравире, обично анонимних мајстора графичких радионица Нирнберга, Амстердама, Аугсбурга и Беча.

Пад Београда 1688 године у аустријске руке изазвао је широко наду на ослобођење од неверника и Београд је у то време као херој град илустрован по целој Европи. Нарочито су познате из овога доба гравире са мотивом пада Београда које је радио Ромен де Хог (1645—1708). Оне имају, осим документарне, већ и извесну уметничку вредност и припадају касном холандском бароку. Али нажалост и овај сликар је радио по делима других. Он је замислио и претставио Београд као неко западно-европско утврђење, опасно високим зидинама, које су појачане палисадама и округлим кулама са врло многа каменних зграда.

У току седамнаестог и прве половине осамнаестог века све је мање анонимних радова ове врсте. Тако је на неким гравирама забележено име Јакоба Петерса (1634—1695), члана сликарског цеха Св. Луке у Антверпену. На његовој гравири претстављено је већ и подграђе Београда са вишеспратним кућама. Питер ван дер Берж, који је у другој половини седамнаестог века живео у Хамбургу (1689—1692), насликао је Београд у тренутку ратних операција. Београд Михаела Венинга (1645—1718), баварског дворског сликара, одаје сигурну руку одличног цртача.

Међутим многи од уметника који су сликали Београд понављали су и допуњавали цртеже других или су прерађивали раније штампане радове, као Петер Фер (1681—1740) и Јонас Хајнрих Остргаг (око 1711). Од значајнијих имена ове групе, који су сликали Београд, могу се још навести и Питер Шенк (1660—1718) из Амстердама, Јохан Баптист Хоман (1644—1724) из Нирнберга, царски географ и његов ученик Матеус Зојтер (1678—1754), који је израђивао већином колорисане географске карте, планове и ведуте. Кристоф Вајгел (1654—1725) имао је у Бечу чак и своју филијалу са многобројним ученицима. Габријел Боденер (1664—1758) издао је *Force d'Europe* са 200 панорама и планова разних европских градова међу њима и Београда. Скоро исти такав Београд издао је у Аугсбургу и Георг Кри-

стоф Килијан (1708—1761). Интересантна је и гравира капетана Минчинија, крај осамнаестог века, на којој је написано да је рађена по природи, вероватно гледан са земуноске стране, претпоставља Дејан Медаковић. Позната су још и имена уметника гравера Енглеза Петер Паул Беназеха (1730—1783) и Хенри Вилијема Бартлета (1797—1882) на чијој се гравири већ види и Саборна црква, као и на гравири Јохана Попела (1807—1882).

Крајем осамнаестог и почетком деветнаестог века Београд још увек инспирише уметнике на легендаран начин, и још увек само странце, које он све више привлачи, нарочито у ово доба и због врења и појачане пропаганде од стране папске курије и аустријских, шпанских и других агената за ослобођење од неверника. И у ово доба још увек кроз њихове слике, сад често и уља, он се оцртава као ратно поприште и поље али без јасних контура, односно без карактеристичног лика града Београда. Те слике на изложби пејзажа нису биле изложене.

Уметнички радови из доба принца Евгенија Савојског од 1717 године све су речитији. Принц Савојски је нарочито скупљао око себе сликаре и уметнике који су овековечили његове победе. Жан ван Хухтенбург (1647—1733) добијао је податке за израду својих слика од самог принца. Осим овога Музеј града Београда има врло много веродостојних скица, планова и мапа аустријских инжењера овога доба који су се бавили питањем и изградњом Београда.

Прелазећи на материјал деветнаестог века, нарочито је интересантно било видети да уметници овога доба све мање воде рачуна о лику Београда као једном историском документу и да све више преовлађује естетско уметнички моменат. Са смирењем борби око Београда уметници му већ друкчије прилазе. Помоћу колорисаних гравира, акварела и уља, они га виде мало романтично и сликају га као идиличан град, на високом обронку изнад двеју мирних пловних река са живим саобраћањем, на којима ношене поветарцем пло-

ве лађе разапетих лелујавих једара, богате товарима разне робе и људи.

Што се тиче специјално наших уметника са ослобођењем, од устанка 1804 године, њих Београд као сликарски мотив не интересује. Карактера више провинциског, и скоро сасвим изолована у историском развоју уметности уопште, наша уметност била се сва посветила обради портрета, као једној културној новини на плану прогресивног развоја нашег друштва у оно доба. У стваралаштву Уроша Кнежевића, Јована Поповића и других уметника Милошеве Србије, о Београду као сликарском мотиву нема ни помена. Па чак и половином деветнаестог века, Ђура Јакшић види само његове историске јунаке. Помињем само најглавније уметнике.

Под утицајем оваквог гледања на Београд и наша „прва србска Сербкрасарка“, како је назвао песник Сима Милутиновић Сарајлија, Катарина Ивановић, једна од првих наших сликара новијег доба, која се инспирише Београдом као сликарским мотивом половином деветнаестог века, види Београд само кроз његове борбене људе, жене и децу, и слика колористички богату композицију из борби тадашњих Београђана за ослобођење Београда 1806 године, слика групу људи који се јуначки боре с Турцима за своју независност, — али без лика Београда, без његових карактеристичних контура, без његовог пејзажа, тако да се та иста борба и догађај могу замислити и као борба у другом амбијенту, да слици није дала име сама уметница.

Једино Анастас Јовановић са својом сликом Београда, иако је то само један мали акварел, чини изузетак у ово доба и остаје усамљен међу савременицима по начину свеобухватног гледања и широког, синтетичког визуелног захватања видика херојског Београда, над којим су до недавно палацали пламени језици, с ужасном претњом да ће га сажећи. У овом малом акварелу, иако техника акварела, односно водених боја лаких и прозирних, не одговара огромном виђењу овога уметника, Анастас Јовановић је дао заиста једно уметнич-

ко дело високе ликовне вредности, овековечио је један тренутак из живота борбеног и јуначког Београда, кад он сам из себе, огромне снаге, унутарњим поривом, као живи вулкан избацује, уз снажна врења, своје неодољиве кључеве ватре и дима да би се одбранио.

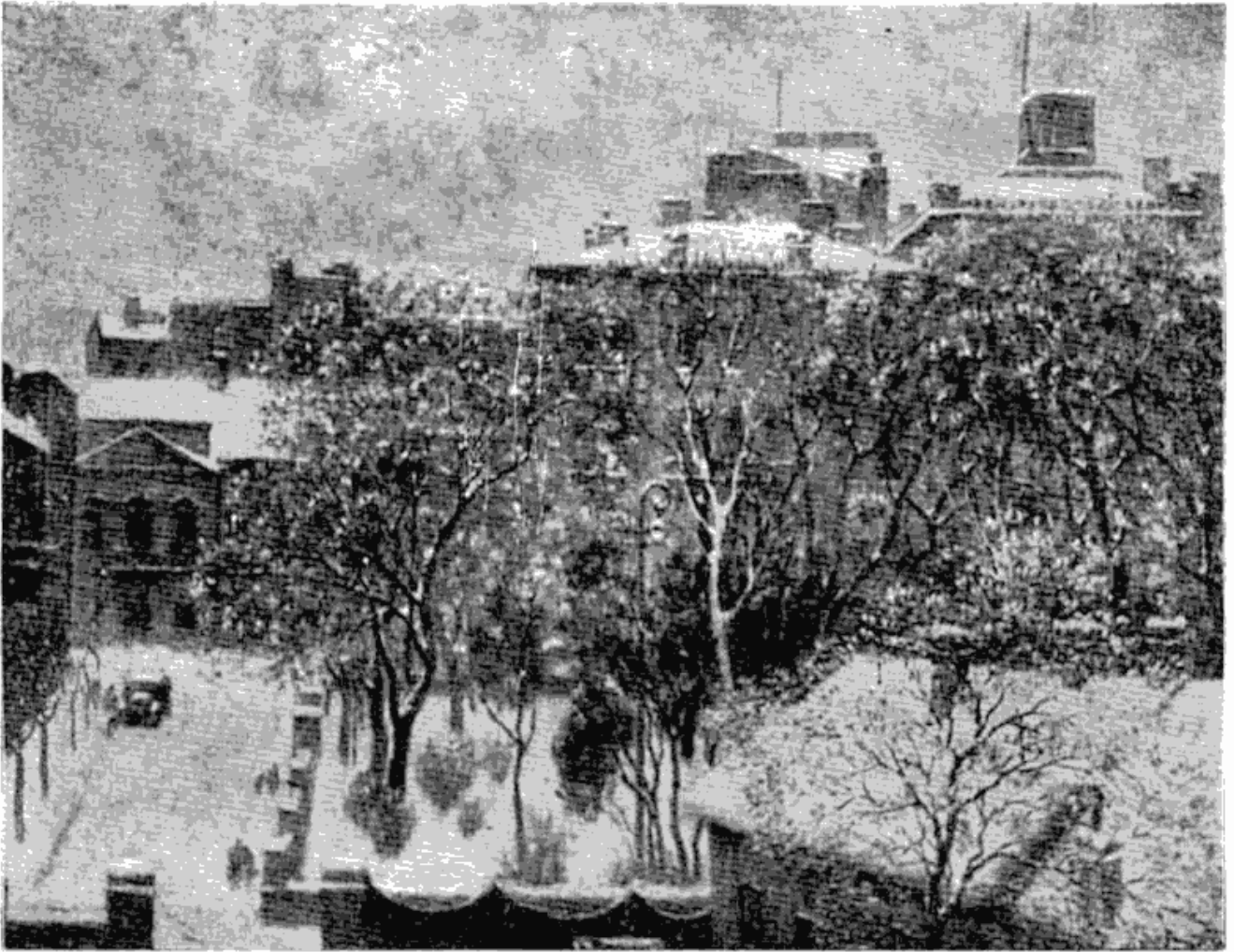
А онда настаје један застој у погледу Београда као сликарског мотива. Са развојем грађанског друштва у другој половини деветнаестог века, наше уметнике претежно интересује и даље портрет и икона, која се још увек и у то доба много тражила, а затим са појавом романтизма и историска композиција. За жаљење је што је Стеви Тодоровићу украден између осталог и један велики албум са скицама мотива из старог Београда: Јалије, Зерека, Батал-цамије, Савамале, и тако даље, које је намеравао да разради у велике слике. С овим би и цео вид развоја наше новије уметности уопште друкчије изгледао, нарочито с обзиром на пејзаж Стеве Тодоровића „Манасију“, који се у нашој новијој уметности појавио као први уметнички лик природе, којој се непосредно пришло, на коме су примењени скоро сви проблеми тадашњег модерног сликарства: светлост и сенка, тонски однос и тако даље.

После групе романтичара, на челу којих је стајао Ђура Јакшић с једне стране, и Стева Тодоровић с друге стране, наши сликари реалисте, од којих, као главни претставници, Урош Предић и Паја Јовановић, подједнако имају и пејзаж за тему, као и друге мотиве. Паја Јовановић живи и слика у свету. Међутим Урош Предић живи и ради у Београду и први се, од сликара овога доба, може да каже, уноси у прави београдски пејзаж, преносећи до најфинијих детаља, натуралистички дословце, природу на платно, онако како је види, како сам каже, истиниту природу и лик типично београдског пејзажа са његовом ведрином, сунцем и широким видиком кроз који се таласа увек свеже зеленило.

Наш највећи сликар Ђорђе Крстић сликао је пејзаже, али не и из Београда. У каталог његових слика могу да се

заведу само две слике са мотивима из Београда. То су два изванредно успела мотива шуме из Топчидера. Пејзажи Милоша Тенковића не могу са сигурношћу да се назову београдским. Неколико Крстићевих ђака као Александар Лазаревић Шаца, Видосава Ковачевић, Бранко Јевтић и други, остали су само на покушајима. Умрли су млади, или су скренули другим путевима, иако их је баш Крстић, као једну смелу новину за оно доба, изводио у природу да сликају и због тога наишао на оштре приговоре у Београду. И тек почетком двадесетог века са појавом новог тако званог импресионистичког правца у уметности, који одлучно устаје против устаљених правила академизма и поставља као главни услов за сликање пленер, слободан простор, природу и сунце, — наш „Бели Град“ поново почиње да инспирише уметнике као сликарски мотив, и то у великој мери. Избијају на чело: Бета Вукановић, Милан Миловановић, Коста Миличевић, Надежда Петровић, Бора Стефановић, Драгомир Глишић, Михаило Петровић, Живорад Настасијевић и многи други.

И оно што је нарочито интересантно, иако Београд у то доба већ узима у своје руке и даје тон целокупном нашем политичком и културном животу, они га не виде као целину, не виде га компактно као једну огромну покретачку машину у непрекидном погону, и прогресивном ходу. Они остају мало по страни његовог борбеног живота и виде само његове идиличне детаље, зелене кутиће, сунчане улице, стара дворишта, са ниским кућицама, цветне баште, Топчидерске винограде... Ови мотиви одговарали су захтеву времена и демократском расположењу духова. Димензије слика су мале, исто као и оквири мотива. Али боја, тај најлепши дар природе човеку, све више заноси уметнике и одвлачи од правог лика, од природе, да најзад слике постану само једна бескрајна игра боја, која се титра и игра контурама нашег Београда, често превлачи разнобојне велове преко његовог лика, те нам се ове слике, иако често

Сл. 2 — Васа Поморишац: Студентски трг под снегом

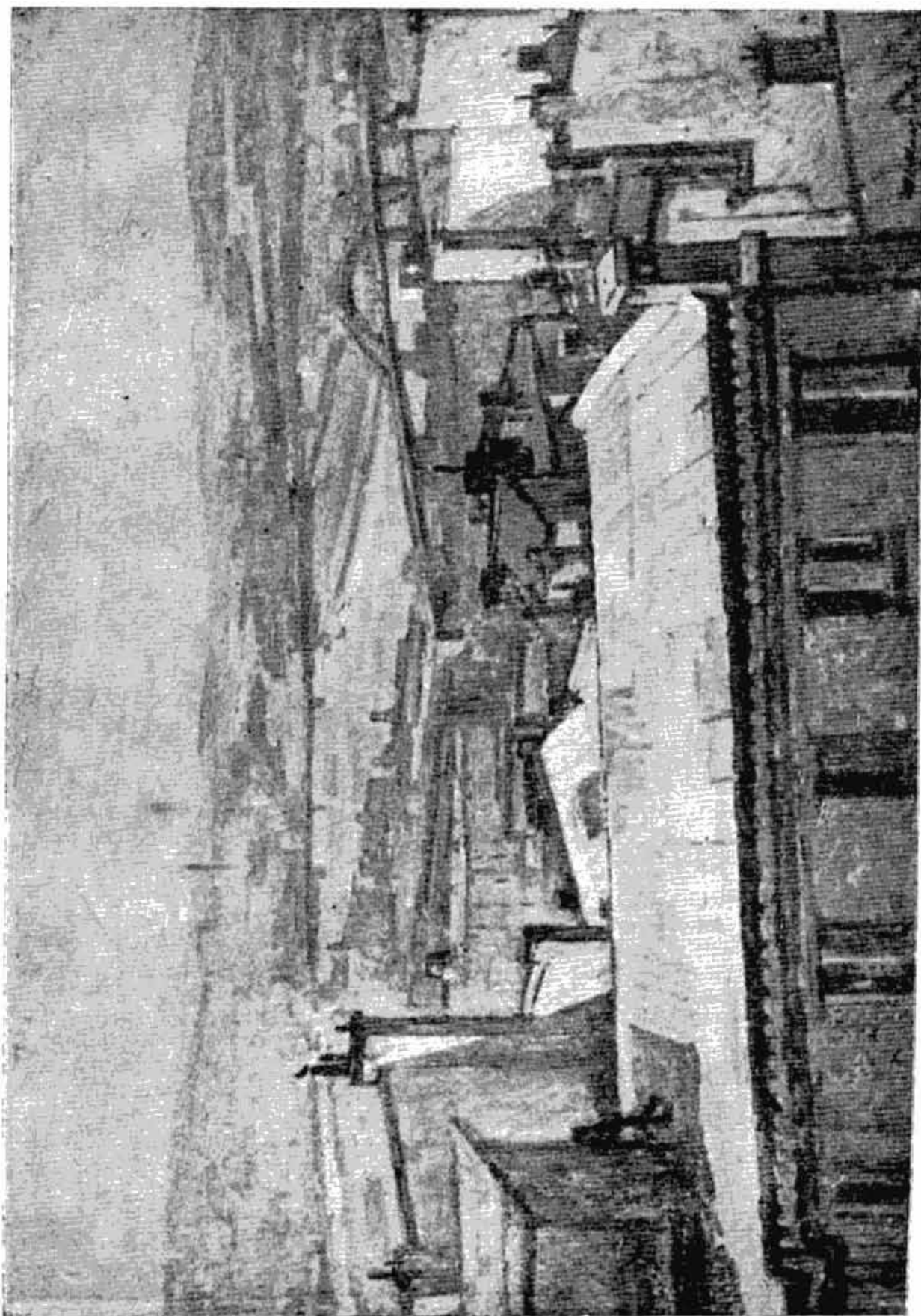
велике уметничке вредности, измичу као историски документи.

После Првог светског рата погледи се мењају. Сликари чији рад пада углавном између два рата: Јован Бијељић, Мило Милуновић, Иван Радовић, Стојан Аралица, Предраг Милосављевић, Иван Табаковић, Недељко Гвозденовић — мајстори су боја. Београд као сликарски мотив у ово доба, и у овој навали и игри боја, губи свој карактеристични лик и као да навлачи на себе све ново и ново рухо, по моди онога времена, увек друго, мало каћиперски, као последица индивидуалног тражења и изражавања у уметности, у вези са уметничким стремљењима запада, иза којег наши уметници, прогресивни

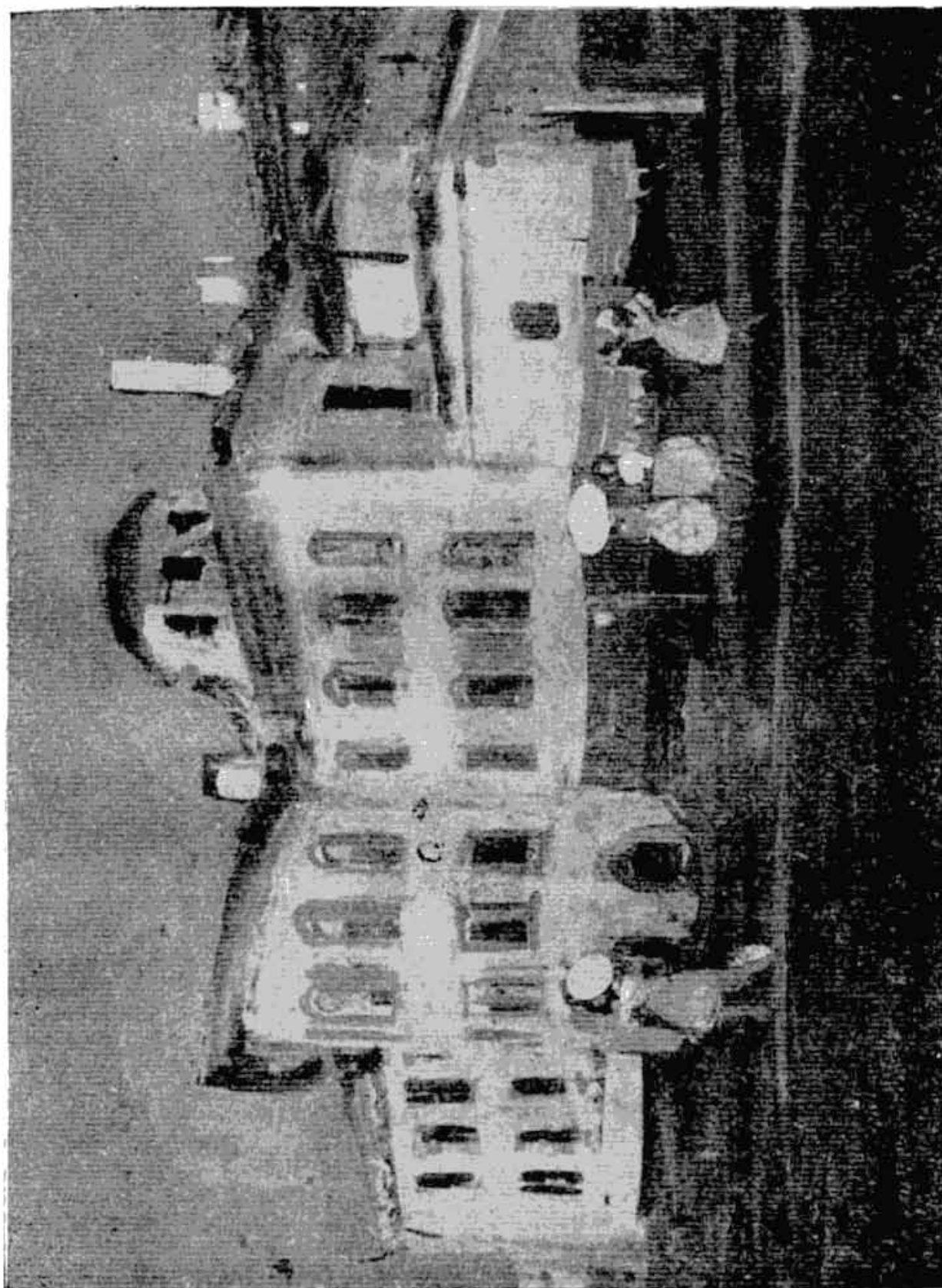
за оно време, нису могли и нису хтели да изостану.

Кроз расцветале и шарне боје слика овога доба између два рата, Београд се види весео, насмејан, топао; али често и меланхоличан, и тмуран. Каткада је претстављен као раскалашан и обесан; ређе раден и борбен, он је у ово доба у уметности слика и мотив истока и запада, — али у фрагментима, не свеобухватан, не синтетичан, ни хомоген, онакав какав је он у суштини и био.

Тек у новим условима после Другог светског рата почео је кроз слике уметника да нам се указује један нови Београд, који живи новим животом, проширен далеко ван својих старих зидина и својих одбранбених шанчева. Ње-

Сл. 3 — Мило Милуновић: Поглед на Саву

Сл. 4 — Предраг Милосављевић: Конак кнегиње Јубице

Сл. 5 — Љубица Сокић: Косанчићев венац

гове удове пружене далеко с обе стране Саве и Дунава везују витки мостови. А његова стара Стамбол капија одавно је срушена да би пропустила оријент експрес, везу Париз — Београд — Истамбул, који ми је у детињству био загонетка, а затим симбол и најзад стварност и истина да је Београд ту као вечита спона Исток — Запад широко размахнуо својим крилима за извојевање места које му припада у ранг листи светских градова, у борби за слободу и самосталност.

Као наставак оног пребогатог цветања боја на платнима наших сликара, које се за време рата, без сунца, било притајило и у делима наших данашњих сликара опет Аралице, Радовића, Ми-

луновића, Предрага Милосављевића, Табаковића, Гвозденовића, Лубарде, Љубице Сокић, Вере Чохаџић и многих других старијих и млађих, у изванредном обиљу боја и тонским рафиниманима указује се контура и лик једног новог Београда.

Радује нас једно и улива наду. А то је навала и продор наших најмлађих уметника. Још несамостални, још под утицајима својих учитеља, напред наведених, они неодољиво освајају и кроз цветне боје њихових слика осећамо да ће се најзад помолити и прави карактерни лик нашег драгог нам данашњег Београда, који је, чини ми се овде на овој изложби недостајао, лик стварног данашњег Београда напредног и

херојског какав је одувек био, са високо подигнутом заставом, на бранику своје слободе, — онај Београд који је 6 априла 1941 године увече, онако страхотно и величанствено горео; али чији пламен није сагоревао; — него напротив распаљивао снаге и духове до највећег осветничког револта, који је повео у циновску борбу до коначног ослобођења.

Од оснивања Галерије пејзажа у Музеју града Београда раздвајају нас већ три године. Музеј је, нажалост, због оскудице у простору морао да је затвори, а скупљени материјал да смести у депое, све док не добије нову зграду. Али овом приликом може да се забележи да је Београд као сликарски мотив на платнима наших уметника све чешћа појава. Не сумњамо да је осни-

вање Галерије пејзажа Београда при нашем Музеју у многостакло наше уметнике да своје око дуже задрже на контурама Београда, на његовим бојама и његовом лику. И само то, тај потстрек на рад, не рачунајући овај огромни материјал као историски документаран, и не рачунајући га као један израз и естетско-уметнички доживљај одређеног времена и средине, па је доста, јер ће се из тога на крају искристалисати прави и живи лик нашег Београда чиме се задовољава и једна, скоро свакодневна, потреба наше средине, потреба за уметничким делима баш са мотивима београдског пејзажа, за којима се чешће трагало, па или их није било, или ликовно и квалитативно нису одговарали.

GALERIE DES PAYSAGES AU MUSÉE DE LA VILLE DE BEOGRAD

ZORA SIMIĆ-MILOVANOVIC

Le Musée de la ville de Beograd a fondé en 1951 sa galerie des paysages avec des motifs de Beograd et de ses environs immédiats, dans l'intention de compléter cette documentation, aussi importante que les archives concernant l'histoire de la ville. D'autre part cette collection conservera pour la postérité le mieux de ce qui a été dit, en peinture, sur Beograd.

Dans ce but, et sans égards aux courants, tendances, écoles et styles, le Musée a commencé à collecter les paysages, oeuvres des artistes étrangers ou du pays, avec des motifs de notre ville, représentant ses traits caractéristiques soit en vues d'ensemble, soit en détails: faubourgs, rues, maisons, parcs, jardins etc.

Le noyau de cette collection fut l'exposition «Paysages de la ville de Beograd», inaugurée le 5 juillet 1951. Cette exposition réunissait une centaine de toiles, des plus anciennes, à notre connaissance, jusqu'aux oeuvres de la jeune génération, c'est à dire d'une gravure d'auteur anonyme du XVIe siècle, jusqu'aux toiles des artistes ayant terminé leurs études en 1950.

Tout en n'étant pas de qualité extraordinaire, ce matériel était précieux comme une aperçu historique, sans prétention à réunir ce qu'il y a de mieux et de plus caractéristique. Ses oeuvres exposées étaient en partie la propriété du Musée de la ville de Beograd, d'autres prêtées aimablement par des particuliers, et enfin une toile était prêtée par le Musée National à Beograd.

Allant de toile à toile, classées chronologiquement sans égards à la technique du travail, le visiteur se rendait compte que chaque époque, chaque période historique du développement de la ville marquait de son cachet, donnait des contours caractéristiques, à la physionomie de la ville.

La conquête de Beograd par les Autrichiens en 1688 a fait naître l'espoir de la libération des Turcs et toute l'Europe connut des images de Beograd, ville héroïque. C'est là l'origine de ces nombreuses gravures représentant Beograd, différant très peu, ou pas du tout, entre elles. C'étaient surtout des oeuvres anonymes. Mais on trouve parmi ces gravures des oeuvres d'artistes connus tels que: Romen de Hooghe (1645—1708); Jakob

Peeters (1634—1695); Peters van der Berge (1689—?); Michael Wening (1645—1718); Johan Heinrich Ostertag (1711—?); Pieter Schenk (1660—1718); Johann Baptista Homann (1644—1724); Seutter Matthäus (1678—1754); Christoph Weigel (1654—1725); Gabriel Bodenehr (1664—1758); Georg Christoph Kilian (1708—1761); P. P. Benazech (1730—1783); Henri Bartlet (1807—1882) et Johann Poppel (1807—1882).

Vers la fin du XVIIIe siècle et au début du XIXe Beograd inspirait encore d'une manière légendaire les artistes, mais uniquement des étrangers.

En ce qui concerne nos artistes, ils ne commencent à s'intéresser à Beograd, en tant que motif, que vers la fin du XIXe siècle. La seule exception c'est Anastas Jovanović, qui a donné vers 1850, en une petite aquarelle, le vrai visage héroïque de notre ville.

A la fin du XIXe siècle et au début du XXe Uroš Prédić est le premier des peintres à consacrer ses toiles à »la vraie nature« de Beograd. Djordje Krstić, Miloš Tenković et quelques autres s'intéressaient peu à l'aspect de Beograd. Mais dès le début du XXe siècle, nos impressionistes Beta Vukanović, Milan Milovanović, Kosta Miličević, Nadežda Petrović, Bora Stevanović, Dragomir Nastasije-

vić et autres, rendent célèbres ses coins romantiques et ses vieilles maisons, ses rues tortueuses et sa verdure.

Après la I-ère guerre mondiale la conception de l'art change. Les artistes d'entre les deux guerres: Jovan Bijelić, Milo Milunović, Ivan Radović, Stojan Aralica, Predrag Milosavljević, Nedeljko Gvozdenović sont des coloristes. Beograd, en tant que motif perd, dans cet éclat et ce feu de couleurs, sa physiologie caractéristique.

Mais, les nouvelles conditions de vie après la Seconde guerre mondiale font apparaître dans les toiles de nos tout jeunes artistes un Beograd nouveau, vivant une vie nouvelle, débordant largement son vieux cadre et ses remparts.

Ce qui nous réjouit et nous donne de l'espoir, c'est le flot et la poussée de nos plus jeunes artistes.

Leurs tableaux — on peut le sentir déjà — fixeront le vrai visage, caractéristique, de Beograd contemporain, qui — il nous semble — manquait à cette exposition.

La galerie des paysages a dû être fermée, faute de place, et rangée dans la réserve, en attendant la construction du nouveau bâtiment.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Premier tableau de Beograd, bois sculpté de la première moitié du XVIe siècle

Fig. 2 — Vasa Pomorišac: La Place des Etudiants sous la neige

Fig. 3 — Milo Milunović: Vue de la Sava

Fig. 4 — Predrag Milosavljević: La résidence de la princesse Ljubica

Fig. 5 — Ljubica Sokić: La rue Kosančićev Venac